

A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG JOGHATÓSÁGA AZ ÁLLAMFŐI IMMUNITÁS TÜKRÉBEN - KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ AL BASHIR ESETRE

The jurisdiction of the International Criminal Court in relation to head of state immunity - In particular, the Case of Al Bashir

Pesci Marco¹

Absztrakt: Az államfői immunitás kérdése a nemzetközi büntetőjog egyik legfontosabb területe, hiszen a nemzetközi bűncselekmények elkövetői gyakorta az állami hierarchia csúcsán helyezkednek el. Ebből kifolyólag hivatali idejük alatt főszabály szerint nincs lehetőség az általuk véghezvitt cselekmények büntetőjogi szempontból történő elbírálására. Ezt a problémát felismerve a Nürnbergi Törvényszéktől kezdve, az Egyesült Nemzetek Szervezetének keretében felállított ad-hoc törvényszékek továbbá a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma is *expressis verbis* rögzítik a hivatalos minőség irrelevanciáját. Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy a jelenleg hatályos nemzetközi közjog normarendszere alapján főszabály szerint nem állapítható meg kötelezettség egy olyan államra nézve, amely nem részese az adott szerződésnek. Tekintettel arra, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróságnak önálló erőszak szervezete nincs a tagállamok együttműködésére van utalva a letartóztatási parancsok foganatosításának tekintetében. Ebből kifolyólag kérdésként merül fel, hogy vajon mit tehet a Nemzetközi Büntetőbíróság amennyiben egy olyan állam hivatalban lévő államfőjével szemben kíván eljárást folytatni, amely nem ratifikálta a Római Statútumot? Ezzel a problémával szembesült Omar Hassan Ahmad Al Bashir esetében, amelynek leltározatását számos tagállam megtagadta az őt megillető államfői immunitásból adódóan. Jelen írás keretében a vonatkozó esetjogon

¹ Debreceni Egyetem Márton Géza Állam és Jogtudományi Doktori Iskola Doktorandusz Hallgatója, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának jogi referense. E-mail: marcopesci94@gmail.com Jelen tanulmányt a szerző kutatói minőségben készítette és az nem tekinthető a Külgazdasági és Külügyminisztérium hivatalos álláspontjának.

A szerző további munkásságát lásd a Magyar Tudományos Művek Tára oldalán: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10069871>

keresztül mutatom be a kortárs nemzetközi büntetőjog korlátait és teszek kísérletet egy megoldási javaslatra.

Kulcsszavak: Al Bashir, Nemzetközi Büntetőbíróság, Római Statútum, 27. cikk, 98. cikk, Szudán, Dárfúr, Államfői immunitás, ENSZ BT, együttműködési kötelezettség, UNSC RES 1593

Abstract: The issue of head of state immunity is one of the most intriguing questions of international criminal law since the perpetrators of international crimes are usually located at the top of state hierarchy. As of consequence, they can not be prosecuted for their actions during their time in office. In order to avoid such a scenario, the Statute of the Nuremberg Tribunal, the ad-hoc tribunals created in the framework of the United Nations and the Rome Statute of the International Criminal Court *expressis verbis* declares the irrelevance of official capacity. However, there is no possibility under contemporary international law to create contractual obligations for a state which is not a contracting party to a treaty in question. Since the International Criminal Court does not have an executive body, it has to rely on the cooperation of its member states in order to execute the arrest warrants. In this context one could ask what can the International Criminal Court do if it wants to prosecute the sitting head of state of a third state. The Court tried to resolve this issue when several member states refused to arrest Omar Hassan Ahmad Al Bashir due to its official capacity. In this article I give a short overview about the limits of contemporary international criminal law and I offer a possible solution as well.

Keywords: Al Bashir, International Criminal Court, Rome Statute, Article 27, Article 98, Sudan, Darfur, Head of state immunity, United Nations Security Council, Obligation to cooperate, UNSC RES 1593

BEVEZETÉS

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa (a továbbiakban: ENSZ BT) az Alapokmány (a továbbiakban: Alapokmány) VII. fejezete alapján eljárva 1593. számú határozatával utalta a Római Statútumban (a továbbiakban: Statútum) nem részes, Szudán Dárfúr régiójában történt események kivizsgálását a Nemzetközi Büntetőbíróság (a

továbbiakban: Bíróság) hatáskörébe. Ennek alapján letartóztatási parancsot adott ki Szudán *de facto* és *de jure* elnöke, Omar Hassan Ahmad Al Bashir ellen két rendbeli háborús bűncselekmény, öt rendbeli emberiség elleni bűncselekmény és három rendbeli népirtás vádjával. Al Bashir a letartóztatási parancs ellenére több alkalommal utazott egy, a Statútumban részes állam területére. Ezek az államok a Statútum 86. cikke alapján kötelesek lettek volna őt letartóztatni.² A Tárgyalás Előkészítő Kollégium Malawi, Csád, Kongó, Szudán, Uganda, Djibouti, a Dél-Afrikai Köztársaság és a Jordániában tett látogatását alapul véve állapította meg az együttműködési kötelezettség megszegését, az ügyet pedig az ENSZ BT és a Szerződő Államok Közgyűlése elé utalta.³ Az Afrikai Unió kérvényezte, hogy a Bíróság függesse fel az Al Bashir ellen indított eljárást a szudáni békefolyamatok hatékony lefolytatása érdekében, azonban a Bíróság ezt elutasította. Ennek eredményeképp az Afrikai Unió felszólította tagállamait az együttműködési kötelezettség ignorálására.⁴ Az érintett tagállamok és az Afrikai Unió az együttműködési kötelezettség megszegésével kapcsolatos vád ellen a 27. és a 98. cikk közötti ellentétre hivatkozott az utóbbi javára. Egy korábbi írás keretén belül részletesen elemeztem a 27. és a 98. cikk közötti kollízió gyökerét,⁵ így jelen cikk keretében csupán egy minimális áttekintést nyújtok a Bíróság esetjogának könnyebb értelmezése érdekében.

Míg a 27. cikk⁶ (1) bekezdése a funkcionális immunitás kérdéskörét tárgyalja, addig a (2) bekezdés a személyi immunitás irrelevanciáját mondja

² “86. cikk Általános együttműködési kötelezettség: A Részes Államok a jelen Statútum rendelkezéseinek megfelelően teljes mértékben együttműködnek a Bírósággal a Bíróság joghatóságába tartozó büntettek miatti nyomozás és büntetőeljárás során.”

³ Jordánia esetében visszavonta az ENSZ BT és a Közgyűlés elé utalást, míg az együttműködési kötelezettség megszegésével kapcsolatos ítéletét fenntartotta. Forrás: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1452>

⁴ ASSEMBLY OF THE AFRICAN UNION, 2009.

⁵ PESCI, 2019. 44-63.o.

⁶ “27. cikk A hivatalos minőség figyelmen kívül hagyása a büntetőjogi felelősség szempontjából 1. A jelen Statútum a hivatalos minőségre való tekintet nélkül egyaránt vonatkozik minden személyre. Semmilyen körülmények között sem mentesíti az adott személyt a jelen Statútum szerinti büntetőjogi felelősség alól különösen az állam- vagy kormányfői tisztséggel, kormány- vagy parlamenti tagsággal, választott képviselői vagy kormányhivatalnoki tisztséggel járó hivatalos minőség, és mint olyan, nem indokolja a büntetés mérséklését. 2. A nemzeti vagy a nemzetközi szabályok szerint a hivatalos minőséggel járó mentességek, vagy különleges eljárási szabályok nem akadályozzák a Bíróságot az adott személy fölött joghatóságának gyakorlásában.”

ki.⁷ Nyilvánvalóvá teszi, hogy a Statútum 5. cikkében meghatározott valamely bűncselekmény elkövetésének gyanúja esetén, a gyanúsított személy büntetőjogi felelősségére az általa betöltött hivatalos pozíció befolyással nem rendelkezik, ezáltal a Bíróság joghatósága főszabály szerint megállapítható.⁸ Ezen rendelkezés a nemzetközi szokásjog deklaratív megnyilvánulásának tekinthető, amely nemzetközi bűncselekmények esetén kizárja a funkcionális immunitás intézményét⁹ és megerősíti a személyi immunitás irrelevanciáját.¹⁰ Kijelenthető tehát, hogy a 27. cikk a büntetőjogi felelősség problémáját taglalja, míg az immunitás eljárásjogi kérdésnek tekintendő.¹¹ Ezt az álláspontot tükrözi a nemzetközi büntető bíróságok gyakorlata, mivel statútumukat az adott bíróság természetével összhangban értelmezték.¹² Az immunitás irrelevanciájának indoka ezért nem az adott paragrafusban keresendő, hanem magának a bíróságnak a természetében, mely kívül áll a szorosán értelmezett államok közötti kapcsolatokon, míg az immunitás intézménye jellemzően az utóbbi kategóriában értelmezhető.¹³

A 27. cikk (2) bekezdése megszünteti a nemzetközi bűncselekményekkel megvádolt személyek immunitását a Bíróság eljárásának tekintetében, míg a 98. cikk (1) bekezdése¹⁴ megtiltja, hogy együttműködésre hívjon fel egy részes tagállamot amennyiben ez a kérelem a kérelmezett által harmadik ország irányába fennálló nemzetközi szokásjogi kötelezettségének megsértéséhez vezetne.¹⁵ Erre az összefüggésre - számos részes tagállam és jogtudós értelmezésében - csupán harmadik államok hivatkozhatnak, míg részes tagállamok nem bújhatnak a két rendelkezés közötti ellentét mögé

⁷ SUMMERS, 2006.

⁸ KING, 2006.

⁹ PROSECUTOR V TIHOMIR BLAŠKIĆ (JUDGEMENT) IT-95-14-A (18 July 1997) 140.

¹⁰ TRIFFTERER, 2008.

¹¹ DIFFERENCE RELATING TO IMMUNITY FROM LEGAL PROCESS OF A SPECIAL RAPPORTEUR OF THE COMMISSION OF HUMAN RIGHTS, 1999.

¹² KITTICHAISAREE, 2001.

¹³ PROSECUTOR V RADISLAV KRSTIĆ (Judgement) IT-98-33-A (1 July 2003) 26.

¹⁴ "98. cikk A mentességről való lemondással és az átadáshoz való hozzájárulással kapcsolatos együttműködés 1. A Bíróság nem terjeszthet elő olyan átadás vagy jogsegély iránti kérelmet, amely a Megkeresett Államot olyan cselekményekre kényszerítené, amelyek ellentétesek lennének nemzetközi jogi kötelezettségeivel az államok mentessége, vagy egy harmadik államhoz tartozó személy diplomáciai mentessége, illetve egy harmadik állam tulajdona tekintetében, kivéve ha a Bíróság előzetesen megszerzi a harmadik Állam együttműködését a mentességről való lemondáshoz."

¹⁵ CASSESE, 2008. 990.o.

amennyiben hivatalos pozíciót betöltő állampolgára egy másik állam területén tartózkodik.¹⁶

I. A DÁRFÚRI KONFLIKTUS

Dárfúr Szudán egyik – nyugati – régiója, amely a Közép-afrikai Köztársasággal, Líbiával, Csáddal és Dél-Szudánnal határos. Szudán etnikai összetétele rendkívül sokszínű, amely a Nílus völgyének őslakosaiból és az Arab-félszigetről bevándorolt népcsoportokból tevődik össze. Összesen 19 etnikai csoport különböztethető meg egymástól, melyek több mint 100 nyelvet és dialektust beszélnek.¹⁷ Ennek köszönhetően egy kulturálisan rendkívül széttagolt ország jött létre. Az ország több mint 40 milliós lakosságának¹⁸ 70%-át a szudáni arabok adják.¹⁹

A teljesség igénye nélkül, a dárfúri konfliktus gyökere az arab és nem arab etnikai csoportok között kialakult ellentétre vezethető vissza, amely az ívóvízhiányból és az ennek következményeként beállt élelmezési problémákból fakadt.²⁰ A Szudáni Felszabadító Hadsereg és az Igazság és Egyenlőség Mozgalom 2003-ban támadást indított a szudáni kormány ellen, amelyet a nem-arab lakossággal szemben alkalmazott diszkriminatív tevékenységekkel vádolt.²¹ Válaszként a szudáni kormány - amelynek 1993 óta regnáló államfője Al Bashir²² - arab paramilitáris erőket (*Janjaweed*) fegyverzett fel a dárfúri felkelők visszaszorítása érdekében. A milícia a régióban élő nem arab etnikumok földjeit felégette, a populációt kiéheztette, kitelepítette és tömegmészárlásokat követett el.²³ Az ENSZ jelentése alapján 2003-ban a szudáni kormányerők, a Janjaweed és egyéb fegyveres milíciák között kirobbant nem nemzetközi fegyveres konfliktusban megközelítőleg 200.000 ember vesztette életét és több mint 2.000.000 személy áttelepítésére került sor Szudánon belül és kívül.²⁴ Ugyan a kormányzat mindvégig tagadta, hogy bárminemű kapcsolatban állna a milíciával, a bizonyítékok ennek ellenkezőjére utaltak.

¹⁶ WIRTH, 2001. 429.o.

¹⁷ MWANIKI, 2019.

¹⁸ UNITED NATIONS POPULATION DIVISION

¹⁹ THE WORLD FACTBOOK, AFRICA: SUDAN

²⁰ WACHMAN, 2007.

²¹ Q&A: SUDAN'S DARFUR CONFLICT

²² MOORCRAFT, 2016.

²³ DE WAAL, 2004.

²⁴ THE UNITED NATIONS AND DARFUR

Az ENSZ BT 2004-ben az 1564. számú határozatával felkérte a Főtitkárt a Darfúri Helyzettel Foglalkozó Nemzetközi Vizsgáló Bizottság létrehozására, amelynek fő feladata volt annak a vizsgálata, hogy Dárfúrban történt e nemzetközi humanitárius jogot sértő tevékenység, népirtás, továbbá, hogy feltárja a lehetséges elkövetők és felelősök személyét.²⁵ A Vizsgálóbizottság megállapította, hogy a szudáni kormány és a Janjaweed között hierarchikus irányítási viszony jött létre, amely megfelel a Tadić ügyben megállapított feltételeknek, nevezetesen: irányítás és ellenőrzés.²⁶ Továbbá arra a következtetésre jutott, hogy „ezeknek a kegyetlenségeknek a lehetséges felelősei egyéni elkövetők, beleértve a szudáni kormánytisztviselőket, a milíciák tagjait, a lázadó csoportok tagjait, valamint egyénileg fellépő külföldi katonatisztekét.”²⁷ A jelentés alapján az ENSZ BT 2005. március 31-én az 1593. számú határozatával az Alapokmány VII. fejezete alapján eljárva, a Statútum 13. cikk (b)²⁸ pontjával összhangban a Bíróság Főügyésze elé utalta a dárfúri konfliktus kivizsgálását 2002. július 1-ig visszamenőleg. A vizsgálat effektív lebonyolítása érdekében felhívta Szudánt és az érintett államokat a Bírósággal való együttműködésre:

„ ... úgy határoz, hogy Szudán és a konfliktusban érintett valamennyi állam köteles a Nemzetközi Büntetőbírósággal és az Ügyésszeggel együttműködni és minden szükséges segítséget megadni jelen határozatnak megfelelően. Amíg elismeri, hogy a Római Statútumban nem részes államoknak a Statútumból származó kötelezettségük nincs, addig felkér valamennyi államot és az érintett nemzetközi szervezeteket az együttműködésre.”²⁹

Az ENSZ BT határozata alapján a Bíróság 2009. március 4-én elfogató parancsot bocsátott ki Al Bashir ellen³⁰ két rendbeli háborús bűncselekmény, öt rendbeli emberiség elleni bűncselekmény és három

²⁵ UNSC RESOLUTION 1564 (18 September 2004) S/RES/1564

²⁶ PROSECUTOR V. DU [KO TADI] (Judgment) IT-91-1-A (15 July 1999)

²⁷ REPORT OF THE INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON DARFUR TO THE UNITED NATIONS SECRETARY-GENERAL (25 January 2005) 123.

²⁸ “13. cikk A joghatóság gyakorlása: A Bíróság joghatóságát egy, az 5. cikkben meghatározott büntett tekintetében a jelen Statútum rendelkezései szerint akkor gyakorolhatja, ha: (b) a Biztonsági Tanács az Egyesült Nemzetek Alapokmánya VII. Fejezetének megfelelően eljárva a főügyész elé utalja azt az esetet, amellyel kapcsolatban feltehető, hogy egy vagy több ilyen büntettet elkövettek.”

²⁹ UNSC RESOLUTION 1593 (31 March 2005) S/RES/1593, 2.

³⁰ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Warrant of Arrest) ICC-02/05-01/09-3 (4 March 2009)

rendbeli népirtás vádjával.³¹ 2010. július 21-én a Bíróság felkérte az összes részes tagállamot Al Bashir letartóztatására és a Bíróságnak történő átadására.³² A letartóztatási parancs ellenére számos részes tagállam területén vendégeskedett az elmúlt kilenc évben, azonban letartóztatására a mai napig nem került sor. A Bíróság nyolc ország esetében állapította meg az együttműködési kötelezettség megsértését és próbálta meg áthidalni a Statútum 27. cikk (2) bekezdése és a 98. cikk (1) bekezdése között uralkodó feszültséget. A Bíróság - a Statútummal összhangban - az érintett állam és a Szudán között fennálló viszonyára való tekintettel kísérelte meg az Al Bashir-t megillető immunitás felfüggesztését. Jelen írás keretében a Bíróság érvelésének fejlődését és a döntések közös pontjait vizsgálom.

II. A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG ESETJOGA

2.1. Nemzetközi büntetőbíróságok előtt az immunitás irreleváns

A Bíróság Tárgyalás Előkészítő Kollégiuma Malawi³³ és Csád³⁴ esetében döntését a korábbi nemzetközi büntető fórumok statútumára alapozta, amelyek rögzítették, hogy a hivatalos státusz nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól. A Bíróság ugyan felismerte a 27. és a 98. cikkek között uralkodó feszültséget, ugyanakkor annak érdemi feloldása nélkül megállapította, hogy egyik ország sem jogosult a 98. cikk (1) bekezdésének rendelkezésére hivatkozni az együttműködési kötelezettségek tekintetében.³⁵ Döntését négy fő érvre alapozta: (1) az I. világháború óta a személyi immunitás irreleváns a nemzetközi bíróságok előtt, (2) a hivatalban lévő államfők ellen folytatott nemzetközi eljárások számának a növekedése, (3)

³¹ ALLEGED CRIMES (NON-EXHAUSTIVE LIST)

³² PROSECUTOR V. AL BASHIR (Supplementary Request to All States Parties to the Rome Statute for the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-96 (21 July 2010)

³³ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Corrigendum to the Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/0501/09-139 (13 December 2011)

³⁴ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Refusal of the Republic of Chad to comply with the cooperation requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-140 (13 December 2011)

³⁵ UO. 37.

120 állam ratifikálta a Statútumot, amelyek ezáltal elfogadták a hivatalos státusz irrelevanciáját, (4) ellentmondásos és elképzelhetetlen az a tény, hogy hatáskört delegálnak egy büntető fórum számára nemzetközi bűncselekmények elkövetőinek vizsgálat alá vonása érdekében, míg ezzel szemben oly módon értelmezik annak Statútumát, hogy működését lehetlenné teszik.³⁶ Mindezek alapján megállapította, hogy a nemzetközi szokásjogban ismertek az államfői immunitás alóli kivételek.³⁷

Ugyanakkor a Bíróság érvelése számos ponton problémába ütközik. Egyrészt, a korábbi nemzetközi büntető fórumok rendelkezései az immunitás tekintetében a büntetőjogi felelősséget taglalják, amely nem összekeverendő a joghatóság kérdésével. Másrészt, ezen bíróságok statútumai kizárólag az érintett államokra - a vádlott országára - nézve állapítottak meg rendelkezéseket.³⁸ Hasonlóképpen, a hágai Nemzetközi Bíróság a letartóztatási parancs ügyben csupán annyit állapított meg, hogy a külügyminiszterek alanyai lehetnek büntető eljárásoknak bizonyos nemzetközi büntetőbíróságok előtt, amelyek joghatósággal rendelkeznek az adott ügy tekintetében.³⁹ Nemkülönb a Volt Jugoszláv Területeken Elkövetett Bűncselekmények Nemzetközi Törvényszéke a Blaškić ügyben arra az álláspontra jutott, hogy a mentelmi jog nem szűnik meg csupán amiatt, hogy az ügyben eljáró bíróság nemzetközi.⁴⁰ Ezt az álláspontot erősíti meg Shahabudden Bíró különvéleménye is a Krstić ügyben.⁴¹

Még ha el is fogadjuk, hogy a Bíróságnak igaza van abban, hogy egy nemzetközi büntetőbíróság előtt a hivatalos státuszból adódó immunitás irreleváns, látnunk kell azt, hogy ezzel egy időben elmulasztotta megfogalmazni a horizontális relációra vonatkozó iránymutatást, amely lehetővé tenné egy részes állam számára a kérelmezettől eltérő állam hivatalban lévő államfőjének letartóztatását.⁴² Másként, a Bíróság nem tett különbséget a részes és nem részes államok között a 98. cikk értelmezése során,⁴³ amelynek értelme ily módon kiüresedne. A részes és nem részes

³⁶ UO. 38-42.

³⁷ UO. 43.

³⁸ AKANDE, 2003.

³⁹ CASE CONCERNING THE ARREST WARRANT OF 11 APRIL 2000 (Democratic Republic of Congo v Belgium) ICJ Judgment of 14 February 2002. 61.

⁴⁰ Forrás: <http://www.icty.org/en/sid/7485>

⁴¹ DISSENTING OPINION OF JUDGE SHAHABUDDEN

⁴² CHERNOR – BANTEKAS, 2017.

⁴³ NTOMBIZOZUKO, 2017.

államok közötti különbségtételt számos ország nemzeti jogalkotása beemelte jogrendjébe.⁴⁴

2.2. Az ENSZ BT határozata, mint egy implicit lemondás

A Bíróság felismerve a korábbi döntései során hozott érvelésének hiányos voltát, Kongóval, Dijiboutival, Ugandával és Dél-Afrikával szemben lefolytatott eljárása során ítéletének jogalapját gyökeresen megváltoztatta.⁴⁵ Amennyiben elfogadjuk, hogy a személyi immunitás alóli kivételek lehetősége a megfelelő mennyiségű és minőségű nem tagállami gyakorlat miatt nem állapítható meg, úgy az ENSZ BT kötelező erejű határozatával, eseti jelleggel állapíthatja meg a mentelmi jog hiányának tényét a Bíróság joghatóságának megalapozása érdekében.⁴⁶ Ennek megfelelően a Tárgyalás Előkészítő Kollégium érdemében vizsgálta a 27. cikk (2) bekezdés és a 98. cikk (1) bekezdés között uralkodó feszültséget és arra a megállapításra jutott, hogy Szudán együttműködési kötelezettsége az ENSZ BT által kibocsátott 1593. számú határozatából ered.

A Tárgyalás Előkészítő Kollégium ugyan elismerte az államfői immunitás szokásjogát a Statútum ratifikálására való tekintet nélkül azonban megerősítette, hogy eljárása során a 27. cikk értelmezése alapján mentelmi jogosultság nem illeti meg az eljárás alá vont személyt. Ezzel egyidőben rámutatott arra, hogy a Statútum a nemzetközi közjog normarendszerének megfelelően kizárólag azon államokra nézve állapíthat meg kötelező rendelkezéseket, amelyek azt ratifikálták így a 98. cikk (1) bekezdésével

⁴⁴ AKANDE, 2018.

⁴⁵ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court) ICC-02/05-01/09-195 (9 April 2014); PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision following the Prosecutor's request for an order further clarifying the Republic of South Africa is Under the obligation to immediately arrest and surrender Omar Al Bashir) ICC-02/05-01/09242 (13 June 2015); PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision on the non-compliance by the Republic of Djibouti with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of the State Parties to the Rome Statute) ICC-02/05-01/09-266 (11 July 2016); PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision on the non-compliance by the Republic of Uganda with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of State Parties to the Rome Statute) ICC-02/05-01/09-267 (11 July 2016)

⁴⁶ i.m. TRIFFTERER 2139.

összhangban köteles a „harmadik állam” együttműködését biztosítani.⁴⁷ Ugyanakkor kifejtette, hogy ezen értelmezés az Alapokmány VII. fejezete alapján meghozott kötelező erejű határozata által derogálható, amely a nem részes tagállamok együttműködésére vonatkozó kötelezettséget állapít meg.⁴⁸ Ennek megfelelően egy részes tagállamnak a Bíróság által kibocsátott letartóztatási parancsának a végrehajtása nem tekinthető a nemzetközi jogból származó kötelezettségeivel ellentétes cselekedetnek. Megállapítását - melyet a kongói precedenst követő ítéletek érvelése konzekvensen követ - a következőkre alapozta:

(i.) Az ENSZ BT által kibocsátott 1593. számú határozata, amely kötelezi Szudánt a Bírósággal és az Ügyészséggel való együttműködésre, megszüntette a letartóztatás foganatosításának minden akadályát és felfüggesztette Al Bashir mentelmi jogát, amely megfelel a 98. cikk (1) bekezdése által támasztott együttműködési nyilatkozatra vonatkozó kötelezettségnek.

(ii.) Az ENSZ BT által kibocsátott határozata implicit módon felfüggesztette az államfői státuszához kapcsolódó immunitását, melynek következményeként horizontális viszonylatban sem állapítható meg letartóztatást kizáró körülmény.

(iii.) Az ENSZ BT az Alapokmány VII. fejezete alapján kibocsátott határozata felülírja az Afrikai Unió Alapokmányából eredő kötelezettségeket.⁴⁹

A Tárgyalás Előkészítő Kollégium döntése alapján Szudánt a Statútumból eredő kötelezettségek terhelik, melyből kifolyólag a 27. cikk nyomán Al Bashir hivatalos státusza irrelevánsa válik, s ezáltal a 98. cikk (1) bekezdése nem alkalmazható. Ugyanakkor a Bíróság érvelése rendkívül problémás, mivel élesen szembe megy a nemzetközi közjog alapvetői normáival. A Szerződés Jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény 34. cikkében⁵⁰ kifejtett, a nemzetközi szerződések fő mozgatórugójának⁵¹

⁴⁷ I.M. CONGO, 2014. 27.

⁴⁸ I.M. CONGO, 2014. 10.

⁴⁹ I.M. CONGO, 2014. 24-31.

⁵⁰ “34. Cikk Harmadik államra vonatkozó általános szabály: A szerződés harmadik állam számára - annak beleegyezése nélkül - sem kötelezettségeket, sem jogokat nem hoz létre.”

tekinthető *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* elvének értelmében egy nemzetközi szerződés nem hozhat létre kötelezettségeket egy harmadik ország terhére annak beleegyezése nélkül. Fontos megjegyeznünk, hogy ugyan Szudán az Alapokmány részese, amely bizonyos hatásköröket delegál az ENSZ BT javára, azonban ezek a hatáskörök meghatározott korlátokkal rendelkeznek.

Egyrészt, az ENSZ BT által kibocsátott határozat a Statútum 13. cikk (b) bekezdésének megfelelően csupán a Bíróság joghatósága gyakorlásának egyik feltétele, nem pedig a hatáskörének a forrása.⁵² A 13. cikkben alkalmazott valamely joghatósági feltétel teljesülésének nincs kihatása a 27. cikk alkalmazására. Ezen rendelkezés nem kívánja meg a Bíróságtól, hogy saját eljárási szabályaitól eltérő normákat alkalmazzon. Ennek megfelelően, a 19. cikk (1) bekezdésével összhangban a Bíróság első számú kötelezettsége, hogy meggyőződjön arról, hogy rendelkezik-e joghatósággal és ez által az adott ügy befogadható-e, még abban az esetben is amennyiben az ENSZ BT utalta a Bíróság elé az ügyet.⁵³ A Bíróságnak nincs kötelezettsége arra vonatkozólag, hogy egy ügyet kivizsgáljon, még abban az esetben sem, ha az az ENSZ BT-től származik. Valamennyi nemzetközi szervezet – mint amilyen a Bíróság is – a részes tagállamok által ráruházott jogosultságokhoz van kötve.⁵⁴ Ennek megfelelően, az ENSZ-nek nincs lehetősége kiegészítő hatáskörök delegálására.⁵⁵ Következésképpen, amennyiben Szudán együttműködési kötelezettségének nem tesz eleget úgy kizárólag az Alapokmánnyal ellentétes magatartást tanúsít, amelynek nincs kihatása a horizontális és vertikális kapcsolatokra.⁵⁶

Másrészt, a mentelmi jog felfüggesztésének követelménye az Alapokmány 2. cikkében⁵⁷ *expressis verbis* rögzített, az államok szuverén

⁵¹ SCHEFFER, 1999.

⁵² GAETA, 2014.

⁵³ I.M. NTOMBIZOZUKO 556.

⁵⁴ SCHERMERS, 2011.

⁵⁵ CASSESE, 2002.

⁵⁶ I.M. AKANDE, 2018.

⁵⁷ “2. Cikk: Az 1. cikkben felsorolt célok elérése érdekében a Szervezet és tagjai a következő elveknek megfelelően járnak el: 1. A Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik. 7. A jelen Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az Egyesült Nemzeteket arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzanak, amelyek lényegileg valamely Állam belső joghatóságának körébe tartoznak és nem kötelezi a tagokat arra sem, hogy az ilyen ügyeket a jelen Alapokmánynak megfelelő rendezési eljárás alá bocsássák; ez az elv azonban a VII. fejezetben tárgyalt kényszerítő intézkedések alkalmazását semmilyen sem érinti.”

egyenlőségén és a *par in parem non habet imperium* elvén alapszik.⁵⁸ Kizárólag az érintett állam jogosult az immunitás felfüggesztésére mivel az hozzá és nem az egyénhez kapcsolódik.⁵⁹ A felfüggesztő vagy lemondó nyilatkozatnak minden esetben határozottnak kell lennie.⁶⁰ Ennek megfelelően a 98. cikk (1) bekezdése a Szerződések Jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény rendelkezéseivel összhangban alkalmazást nyer. Az egyedüli kivételt az ENSZ BT által kibocsátott explicit határozata képezheti.⁶¹ A hágai Nemzetközi Bíróság döntése nyomán az ENSZ BT határozatait az eset összes körülményeit mérlegelve kell értelmezni.⁶² Amennyiben az 1593. számú határozat tartalmát vizsgáljuk nyilvánvalóvá válik, hogy csupán Szudán és az érintett ENSZ tagállamok együttműködését írja elő, ugyanakkor nem találunk egyetlen olyan rendelkezést sem, amely Al Bashir immunitását érintené. Mivel - ahogy azt a korábbi tanulmányban részletesen kifejtettem - a mentelmi jog az államok szuverén egyenlőségéből fakadó jogintézmény, így bárminemű utalásnak határozott kifejezésekben kell testet öltenie.⁶³ Ennek megfelelően megállapítható, hogy az ENSZ BT határozata az immunitás kérdés körét nem érinti.

2.3. Szudán, mint „kvázi” részes tagállam

A Bíróság Tárgyalás Előkészítő Kollégiuma 2017 folyamán Dél-Afrikát⁶⁴ és Jordániát⁶⁵ elmarasztalta a Bírósággal való együttműködés elmulasztása és Al Bashir letartóztatásának elmaradásából kifolyólag. A Tárgyalás Előkészítő Kollégium érvelése alapján - amely meglátásom szerint eddig a legmeggyőzőbb - Szudán a dárfúri helyzetre korlátozva, a

⁵⁸ THIRD REPORT ON IMMUNITY OF STATE OFFICIALS FROM FOREIGN CRIMINAL JURISDICTION (24 May 2011) A/CN.4./646, 32. P (a továbbiakban: ILC 3.)

⁵⁹ ILC 3, 33.

⁶⁰ ILC 3, 55.

⁶¹ i.m. KING 278.

⁶² LEGAL CONSEQUENCES FOR STATES OF THE CONTINUED PRESENCE OF SOUTH AFRICA IN NAMIBIA (Advisory Opinion) ICJ 21 June 1971.

⁶³ I.M. PESCI, 2019. 56.

⁶⁴ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by South Africa with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir) ICC-02/05-01/09-302 (6 July 2017) (6 July 2017)

⁶⁵ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir) ICC-02/0501/09-309 (11 December 2017)

Statútumban részes tagállamokhoz hasonló jogosultságokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek.⁶⁶ Ítéletét a következő érvekre alapozta:

(i) A Bíróság joghatóságát az ENSZ BT 1593. számú határozata alapozta meg, melynek következményeként a Statútum és a hozzá kapcsolódó dokumentumok nyernek alkalmazást. Az Alapokmány VII. fejezete alapján az ENSZ BT jogosult olyan szerződéses kötelezettségek megállapítására, amelynek az érintett állam nem részese. Ennek következményeként a 27. cikk alkalmazást nyer, melynek értelmében mind Szudán, mind az érintett tagállamok kötelesek Al Bashir letartóztatására és a Bíróságnak történő átadására.

(ii) Az ENSZ BT határozata nem tartalmaz rendelkezéseket a mentelmi jog felfüggesztésének vonatkozásában azonban az nem is szükséges, mivel az előzőek alapján nincs immunitás ami felfüggeszthető.

Látható, hogy a korábbi esetjogától eltérően a Bíróság egy merőben más érvelési technikát alkalmaz, ami meglátásom szerint rendkívül meggyőző, azonban még mindig nem teljes. A Bíróság ítélete alapján Szudán egy kvázi részes tagállammá vált, melyből kifolyólag a 98. cikk (1) bekezdésére történő hivatkozás kizárt. Annak ellenére, hogy Szudán nem részese a Statútumnak az Alapokmányból származó kötelezettségeinek megfelelően köteles elfogadni az ENSZ BT határozatát ezáltal alávetni magát a Bíróság joghatóságának. Ennek megfelelően egy, a Statútumban részes tagállam Al Bashir letartóztatásával a nemzetközi jogi kötelezettségeivel összhangban járna el. A Bíróság érvelése azonban két pontban még mindig aggályos. Egyrészt az együttműködési kötelezettség előírása semmilyen esetben sem jelentheti a mentelmi jog automatikus felfüggesztését. Szudán az ítélet elleni fellebbezésében kiemelte, hogy az ENSZ BT határozata nem határozta meg az együttműködési kötelezettség terjedelmét, amely a Statútum 6. cikkével összhangban olvasva nem értelmezhető oly módon, amely ilyen jellegű kötelezettséget konstruálna.⁶⁷ Másrészt, látnunk kell azt is, hogy a Statútum meghatározott jogosultságokat hoz létre a részes tagállamok számára, mint például a Szerződő Államok Közgyűlésén történő részvétel joga. Ugyanakkor mindezidáig egyetlen javaslat sem érkezett egy ilyen jellegű megkeresés tekintetében.

⁶⁶ I.M. SOUTH AFRICA, 2017; I.M. JORDAN, 2017.

⁶⁷ PROSECUTOR V. AL BASHIR (The Hashemite Kingdom of Jordan's appeal against the "Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender [of] Omar Al-Bashir") ICC- /05-01/09-326 (12 March 2018) 79-80.

Ennek megfelelően a Bíróság illetve a jogirodalom adós maradt a Statútum „diszkriminatív” alkalmazásának a magyarázatával.⁶⁸ Továbbá, ahogy Perrin de Brichamabu bíró különvéleményében kiemelte, a Statútumban vannak olyan rendelkezések, melyek kifejezetten a nem részes tagállamok tekintetében nyernek alkalmazást. Nézete alapján az a tény, hogy Szudán „kvázi” szerződéses államként kerül definiálásra nem érinti a 98. cikk (1) bekezdésének az alkalmazását, mivel az teljes mértékben kiüresítené annak tárgyát és célját.⁶⁹

KONKLÚZIÓ

A kérdés továbbra is az, hogy vajon milyen megoldás mentén lehetséges a két rendelkezés közötti feszültség feloldása. Meglátásom szerint az ENSZ BT-nek egy erőteljesebb szerepet kell magára vállalnia. Ahogy az Alapokmány VII. fejezete alapján eljárva legitimálhatja a fegyveres erő alkalmazását, mely a szuverenitásba történő beavatkozás egyik legdrasztikusabb megoldása,⁷⁰ úgy analóg módon az államfői immunitás is felfüggeszthető, amennyiben azt explicit módon és előzetesen rögzíti. Azonban a BT állandó tagjaira való tekintettel, melyek közül három, az Amerikai Egyesült Államok, Kína és Oroszország nem ratifikálta a Statútumot és valószínűleg nem is áll szándékában, érdemi változás a közel jövőben nem várható. 2019. április 11-én ugyanakkor érdekes fordulat következett be mivel a szudáni hadsereg megdöntötte Al Bashir hatalmát majd megerősítette a Bírósággal való együttműködésre való hajlamát egyúttal ígéretet téve a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek, köztük az ex államfő átadására.⁷¹ Mindazonáltal érdemi előrelépés a mai napig nem történt.

A Bíróság létrejötte óta eltelt több mint két évtized után elmondható, hogy egy rendkívül produktív időszak áll mögötte, azonban aggályos, ahogyan az Al Bashir ügyet kezelte. Egyrészt az Afrikai Unió és annak tagállamaitól éles kritikák sokaságát kapta továbbá egy tömeges kilépési folyamatot indított be az Afrikai államok részéről, amely szerencsére azóta részben megfordult. Mindezekon felül, az Amerikai Egyesült Államok a 98.

⁶⁸ VENTURA, 2015.

⁶⁹ PROSECUTOR V. AL BASHIR (Minority Opinion of Judge Marc Perrin De Brichambaut) ICC-02/05-01/09-302-Anx (6 July 2017) 25.

⁷⁰ KOVÁCS, 2006.

⁷¹ SUDAN'S OMAR AL-BASHIR A STEP CLOSER TO FACING WAR CRIMES CHARGES, 2020.

cikken alapuló bilaterális egyezmények sokaságának megkötését kezdeményezte, amely tovább gyengíti a Bíróság joghatóságát. Tovább nehezítheti a Bíróság működését, hogy Donald Trump, az USA elnöke 2020. június 11-én kiadott rendeletében⁷² felhatalmazást adott arra, hogy szankciókat alkalmazzanak a Bíróság azon munkatársaival szemben, akik részt vesznek az amerikai csapatok Afganisztánban elkövetett háborús bűncselekményeinek kivizsgálásában. A célzott szankciónál jóval nagyobb jelentőségű, hogy az elnöki rendelet „második körös” szankciókra is felhatalmazást ad, amelyek alapján mindazon természetes és jogi személyek is szankcionálhatók, amelyek a vizsgálatokat bármilyen módon segítik vagy a szankció alá helyezett személyeknek nyújtanak bármilyen támogatást. Donald Trump július 11-i elnöki rendelete alapján megnyílt felhatalmazással élve Mike Pompeo szeptember 2-án közölte, hogy az amerikai Pénzügyminisztérium a Bíróság két vezető tisztségviselőjét, Fatou Bensouda Főügyészt és Pakisho Mochochokót, a Bíróság joghatósági ügyekkel foglalkozó részlegvezetőjét helyezte szankciók alá.⁷³ Mindezek alapján látható, hogy politikai akarat hiányában a nemzetközi bűncselekmények lehetséges elkövetőinek felelősségre vonásához gyakran nem elegendő a jogszabályi keretek megléte.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A SZERZŐDÉSEK JOGÁRÓL SZÓLÓ 1969. ÉVI BÉCSI EGYZEMÉNY

A NEMZETKÖZI BÜNTETŐBÍRÓSÁG RÓMAI STATÚTUMA

AKANDE, DAPO (2018), The Immunity of Heads of States of Nonparties in the Early Years of the ICC, American Journal of International Law, Vol.112. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1017/aju.2018.56>

AKANDE, DAPO (2003), The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits, Journal of International Criminal Justice, Vol.1. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1093/jicj/1.3.618>

⁷² Executive Order on Blocking Property Of Certain Persons Associated With The International Criminal Court. Forrás: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-blocking-property-certain-persons-associated-international-criminal-court/>

⁷³ Blocking Property of Certain Persons Associated with the International Criminal Court Designations. Forrás: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20200902>

- AL BASHIR CASE: ICC Appeals Chamber confirms Jordan's non-cooperation but reverses the decision referring it to the ASP and UNSC. Elérhető: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1452>
- ALLEGED CRIMES (non-exhaustive list). Elérhető: <https://www.icc-cpi.int/darfur/albashir/pages/alleged-crimes.aspx>
- ALLGEMEINES LANDRECHT FÜR DIE PREUSSISCHEN STAATEN, 1794. 22. és 77. szakasz.
- ASSEMBLY OF THE AFRICAN UNION Thirteenth Ordinary Session (1-3 July 2009). Elérhető: https://au.int/sites/default/files/decisions/9560-assembly_en_1_3_july_2009_auc_thirteenth_ordinary_session_decisions_declarations_message_congratulations_motion_0.pdf
- BLOCKING PROPERTY OF CERTAIN PERSONS ASSOCIATED WITH THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT DESIGNATIONS. Elérhető: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20200902>
- CASE CONCERNING THE ARREST WARRANT of 11 April 2000 (Democratic Republic of Congo v Belgium) ICJ Judgment of 14 February 2002.
- CASSESE, ANTONIO (2002), When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes? Some Comments on the Congo v Belgium Case, European Journal of International Law, Vol.13. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1093/ejil/13.4.853>
- CASSESE, ANTONIO (2008), International Criminal Law, Oxford University Press. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1111/j.1748-121X.2008.00116.4.x>
- CHERNOR, CHARLES; BANTEKAS, ILIAS (2017), The International Criminal Court and Africa, Oxford University Press, DOI azonosító: [10.1093/oso/9780198810568.001.0001](https://doi.org/10.1093/oso/9780198810568.001.0001)
- DR WAAL, ALEX (2004): Darfur's deep grievances defy all hopes for an easy solution, The Guardian. Elérhető: <https://www.theguardian.com/society/2004/jul/25/internationalaidanddevelopment.voluntarysector>
- DIFFERENCE RELATING TO IMMUNITY FROM LEGAL PROCESS OF A SPECIAL RAPPORTEUR OF THE COMMISSION OF HUMAN RIGHTS, ICJ Advisory Opinion of 29 April 1999.
- DISSENTING OPINION OF JUDGE SHAHABUDDEN. Elérhető: <http://www.icty.org/x/cases/krstic/acdec/en/030701do.html>
- EXECUTIVE ORDER ON BLOCKING PROPERTY OF CERTAIN PERSONS ASSOCIATED WITH THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT. Elérhető:

<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-blocking-property-certain-persons-associated-international-criminal-court/>

- GAETA, PAOLA, GUEST POST (2014): The ICC Changes Its Mind on the Immunity from Arrest of President Al Bashir, But It Is Wrong Again. Elérhető: <http://opiniojuris.org/2014/04/23/guest-post-icc-changes-mind-immunity-arrest-president-al-bashir-wrong/>
- KING, HUGH (2006), Immunities and Bilateral Immunity Agreements: Issues Arising From Articles 27 and 98 of the Rome Statute, New Zealand Journal of Public and International Law, Vol.4.
- KITTICHAISAREE, KRIANGSAK (2001), International Criminal Law, Oxford University Press
- KOVÁCS PÉTER (2006), The question of use of force in the UN coordinates – before changes?, Miskolc Journal of International Law, Vol.3, DOI azonosító: 10.1556/AJ_11_1.47.2007.1.3
- LEGAL CONSEQUENCES FOR STATES OF THE CONTINUED PRESENCE OF SOUTH AFRICA IN NAMIBIA (Advisory Opinion) ICJ 21 June 1971.
- MOORCRAFT, PAUL (2016), Omar Al-Bashir and Africa's Longest War, Pen and Sword. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1093/afraf/adw060>
- MWANIKI, ANDREW (2019), Ethnic Groups of Sudan. Elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/the-ethnic-groups-in-sudan.html>
- NTOMBIZOZUKO, DYANI-MHANGO (2017), South Africa's Dilemma: Immunity Laws, International Obligations, and the Visit by Sudan's President Omar Al Bashir, Washington International Law Journal, Vol.26.
- PESCI MARCO (2019), A Római Statútum Rendelkezései Harmadik Államok Vonatkozásában, Külügyi Műhely, Vol.1. DOI azonosító: <https://doi.org/10.36817/KM.2019.1.3>
- PROSECUTOR V. AL BASHIR (Corrigendum to the Decision Pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Failure by the Republic of Malawi to Comply with Cooperation Requests Issued by the Court with Respect to the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/0501/09-139 (13 December 2011)
- PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision on the Cooperation of the Democratic Republic of the Congo Regarding Omar Al Bashir's Arrest and Surrender to the Court) ICC-02/05-01/09-195 (9 April 2014)
- PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision following the Prosecutor's request for an order further clarifying the Republic of South Africa is Under the

obligation to immediately arrest and surrender Omar Al Bashir) ICC-02/05-01/09242 (13 June 2015)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision on the non-compliance by the Republic of Djibouti with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of the State Parties to the Rome Statute) ICC-02/05-01/09-266 (11 July 2016)

Prosecutor v. Al Bashir (Decision on the non-compliance by the Republic of Uganda with the request to arrest and surrender Omar Al Bashir to the Court and referring the matter to the United Nations Security Council and the Assembly of State Parties to the Rome Statute) ICC-02/05-01/09-267 (11 July 2016)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision pursuant to Article 87(7) of the Rome Statute on the Refusal of the Republic of Chad to comply with the cooperation requests issued by the Court with respect to the arrest and surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-140 (13 December 2011)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by South Africa with the request by the Court for the arrest and surrender of Omar Al-Bashir) ICC-02/05-01/09-302 (6 July 2017) (6 July 2017)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender or Omar Al-Bashir) ICC-02/0501/09-309 (11 December 2017)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (MINORITY OPINION OF JUDGE MARC PERRIN DE BRICHAMBAUT) ICC-02/05-01/09-302-Anx (6 July 2017)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Supplementary Request to All States Parties to the Rome Statute for the Arrest and Surrender of Omar Hassan Ahmad Al Bashir) ICC-02/05-01/09-96 (21 July 2010)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (The Hashemite Kingdom of Jordan's appeal against the "Decision under article 87(7) of the Rome Statute on the non-compliance by Jordan with the request by the Court for the arrest and surrender [of] Omar Al-Bashir") ICC- /05-01/09-326 (12 March 2018)

PROSECUTOR V. AL BASHIR (Warrant of Arrest) ICC-02/05-01/09-3 (4 March 2009)

- PROSECUTOR V. DU [KO TADI] (Judgment) IT-91-1-A (15 July 1999)
- PROSECUTOR V. RADISLAV KRSTIĆ (Judgement) IT-98-33-A (1 July 2003)
- PROSECUTOR V. TIHOMIR BLAŠKIĆ (Judgement) IT-95-14-A (18 July 1997)
- Q&A: SUDAN'S DARFUR CONFLICT. Elérhető:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3496731.stm>
- REPORT OF THE INTERNATIONAL COMMISSION OF INQUIRY ON DARFUR TO THE UNITED NATIONS SECRETARY-GENERAL (25 January 2005)
- SCHEFFER, DAVID J. (1999), The United States and the International Criminal Court, American Journal of International Law, Vol.93. DOI azonosító: <https://doi.org/10.2307/2997953>
- SCHERMERS, HENRY G. (2011), International Institutional Law, Brill. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1163/ej.9789004187962.i-1273>
- SUDAN'S OMAR AL-BASHIR A STEP CLOSER TO FACING WAR CRIMES CHARGES (2020), Al Jazeera. Elérhető: https://www.aljazeera.com.cdn.ampproject.org/v/s/www.aljazeera.com/amp/news/2020/8/23/sudans-omar-al-bashir-a-step-closer-to-facing-war-crimes-charges?usqp=mq331AQHKAFQArABIA%3D%3D&fbclid=IwAR2wzxbh9ghPSsSZwdrroDnvjGsZdud5BvMVXiLO2TUWWTyYKtaxaY3Lc&_js_v=0.1#aoh=16024906686435&csi=1&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=Forr%2C%3A1s%3A
- SUMMERS, MARK A. (2006), Immunity or Impunity? The Potential Effect of Prosecutions of State Officials for Core International Crimes in States Like the United States That Are Not Parties to the Statute of the International Criminal Court, Brooklyn Journal of International Law, Vol.1.
- THE UNITED NATIONS AND DARFUR, FACT SHEET. Elérhető: https://www.un.org/News/dh/infocus/sudan/fact_sheet.pdf
- THE WORLD FACTBOOK, AFRICA: SUDAN. Elérhető: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/su.html>
- THIRD REPORT ON IMMUNITY OF STATE OFFICIALS FROM FOREIGN CRIMINAL JURISDICTION (24 May 2011) A/CN.4./646
- TRIFFTERER, OTTO (2008), Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court, Beck Hart. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqy045>
- UNITED NATIONS POPULATION DIVISION. Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
- UNSC RESOLUTION 1564 (18 September 2004) S/RES/1564

UNSC RESOLUTION 1593 (31 March 2005) S/RES/1593

VENTURA, MANUEL J. (2015), Escape from Johannesburg? Journal of International Criminal Justice, Vol.13. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1093/jicj/mqv056>

WACHMAN, RICHARD (2007): Water Becomes the New Oil as World Runs Dry, The Guardian. Elérhető: <https://www.theguardian.com/business/2007/dec/09/water.climatechange>

WIRTH, STEFFEN (2001), Immunities, Related Problems, and Article 98 of the Rome Statute, Criminal Law Forum Vol.12. DOI azonosító: <https://doi.org/10.1023/A:1016191426741>